

EKONOMİK KRİZ VE HALKIN TEPKİSİ

24 Kasım 2021

Yıldırım Koç



Bir süredir yaşanan ekonomik kriz, siyasal iktidarın uyguladığı (yanlış veya bilinçli) politikalarla giderek daha da derinleşiyor. Bu krizin ekonomik etkilerini halkımızın çok büyük bölümü henüz tam olarak yaşamadı. Yaşamaya başladığında, Türkiye'yi ne tür toplumsal ve siyasal gelişmelerin beklediğini göreceğiz. Ancak Türkiye'de geçmişte yaşanan ekonomik krizler incelendiğinde ve günümüze özgü durumlar değerlendirildiğinde, geleceğe ilişkin bazı tahminlerde bulunmak mümkün.

Birçok kez yazdım; bu nedenle kısaca geçeyim.

Siyasal tercihleri kemikleşmiş küçük kesimlerin dışında, halkımızın çok büyük bölümü son derece sağduyulu, kısa vadeli çıkarlarını çok iyi bilen, sırtında yumurta küfesi taşıdığı için son derece ihtiyatlı, görmüş geçirmiş insanlardan oluşur. Mecbur kalmadıkça başını belaya sokacağını düşündüğü davranışlardan uzak durur.

Toplumsal ve siyasal gelişmelerle ilgileniyorsanız, sormanız gereken iki soru var.

Halkımızın büyük bölümü ne zaman risk alır, ne zaman gerektiğinde başını belaya da sokabilecek tepkiler verir?

Halkımızın geniş bölümlerinin tepkileri mevcut düzenin sınırları içinde amacına ulaşabilir mi; yoksa mevcut düzenin sınırlarını zorlayan bir hareket gelişebilir mi?

İnsanlar ancak çok ciddi sorunlar yaşadıklarında ve tepki gösterdiklerinde başarı şansı olduğunu sezdiklerinde kitlesel mücadelelere katılırlar. Halkımızın bu konuda son derece gerçekçi davrandığını söylemek gerekir.

Çok ciddi sorunlar yaşamak, gelirlerde çok ciddi bir düşüş, çalışma ve yaşama koşullarında çok ciddi bir kötüleşmedir. Buna "mutlak yoksullaşma" da diyebilirsiniz. Başarı şansı umudu ise siyasal iktidarın gücüne ilişkin algıyla bağlantılıdır. Siyasal iktidarın çok güçlü olduğu veya öyle sanıldığı koşullarda, yaşanan mutlak yoksulluğa karşı kendiliğindenci kitle eylemleri gelişmez; küfür ve beddua hazinemiz daha da zenginleşir.

İnsanlar hayatlarından memnunsalar ve geleceğe umutla bakıyorsa, hiçbir güç onları kitlesel tepkilere sürükleyemez. Ancak ciddi bir mutlak yoksullaşma yaşanıyorsa ve zayıf bir siyasal iktidar algısı söz konusuysa, hiçbir güvenlik gücü de kitle eylemlerini engelleyemez.

Geçmişte yaşadığımız ekonomik krizleri bu iki soru kapsamında ele almakta yarar var.

Ancak önce bugünkü ekonomik durumun ve krizin bazı özelliklerine dikkat çekmek istiyorum.

Türkiye'de daha önceki ekonomik krizlerde mutlak yoksullaşma yaşandığında, insanlar işlerini kaybettiler veya enflasyon karşısında aldıkları ücretin satınalma gücü düştü. Ancak o tarihlere

(genellikle borçla alınmış) arabaları, evleri, ev eşyaları, vb. yoktu. Gelirleri düştü, ancak yeni sahip oldukları bazı olanakları kaybetmediler. Günümüzde giderek derinleşen ekonomik krizle birlikte yalnızca gelirleri azalmayacak, aynı zamanda arabalarına, evlerine haciz gelecek. “Attan inip eşeğe binmek” diye bir deyimimiz vardır. Karınlarını doyurmada yaşayacakları zorlukların yanı sıra, eşeğe de binemeyecekler.

Türkiye tarihinin bir kısmı önemli ekonomik krizleri 1929-1932, 1958-1961, 1969-1970, 1978-1983, 1988-1989, 1991 ve 1994 yıllarında yaşandı. Bir de AKP döneminde yaşadığımız 2007-2008 krizi var.

AKP iktidarı öncesinde yaşadığımız ekonomik krizlerde iktidarda Cumhuriyet’le kavgası olmayan hükümetler vardı. 2007-2008 krizinde iktidarda AKP vardı, ancak kriz biraz hasarla atlatılabildi. Bugünkü kriz, AKP açısından birçok açıdan denizin tükendiği koşullarda yaşanıyor ve etkileri çok daha derin olacak. Türkiye tarihinde ilk kez, Cumhuriyet ve Atatürk ile barışık olmayan bir siyasal iktidar döneminde, çok kapsamlı bir ekonomik kriz yaşanıyor ve yaşanacak.

Peki, tepkiler nasıl gelişecek?

AKP iktidarı hızla zayıflıyor.

Artık arkasını ABD’ye ve AB’ye dayamış, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin genel kurmay başkanı dahil birçok general ve amiralini hapse atabilmiş, sermayedar sınıfın tam desteğine sahip, halk arasında güçlü bir desteği olan bir AKP’den söz edemeyiz.

Ancak ekonomik krizin ve özellikle son günlerde döviz kurlarındaki gelişmelerin insanların hayat standardındaki büyük etkisi henüz yaşanmadı. Bıçak henüz kemiğe dayanmadı; kemiği delmedi. Ekmek belki aslanın ağzında, ancak henüz midesine inmedi; ekmeği oradan almanız gerekmiyor. Millet henüz “yetti gari” demiyor.

Türk Lirasının hızla değer yitirmesinin fiyatlar üzerindeki büyük etkisi bir-iki ay içinde yaşanacak. Hayat (işçiler, memurlar, emekliler, dul ve yetimler, esnaf, küçük üretici köylüler, işsizler için) bugün de pahalı, ancak daha nasıl pahalılanacağını birkaç ay içinde göreceğiz. Diğer bir deyişle, gerçek gelirlerdeki ciddi düşüş için daha birkaç ay var.

Asgari ücret artırılarak, bu etki biraz geciktirilecek.

Sendikalı işçilerin toplu iş sözleşmelerindeki ücret zamları, genellikle TÜFE ile bağlantılıdır. Ancak TÜİK’in TÜFE rakamlarına güvensizlik hızla yayılıyor. Bu düzenlemeler de kitlesel tepkileri biraz daha geciktirecek.

Ekonomik krizin insanların hayat şartlarına etkili ve büyük bir biçimde yansımaları Nisan – Mayıs aylarında olacağına benziyor.

1989 yılında kamu kesimi işçilerinin ağırlıklı olduğu Bahar Eylemleri’ni yaşamıştık.

2022 yılında çoğunluğunu işçilerin oluşturduğu yeni bir kitle eylemliliği dalgası yaşayabiliriz.

1989 Bahar Eylemleri, 1986 sonlarında başlayan Netaş grevi, 1987 Petrol-İş ve Deri-İş grevleri, 1988 Seka grevleriyle olgunlaşmıştı. Günümüzde de yavaştan başlayan tepkiler, ancak Nisan Mayıs aylarında kitleselleşeceğine benziyor. Galiba epeyce hareketli günler göreceğiz ve yaşayacağız.